

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ВОРОБЧАК АНДРІЙ РОМАНОВИЧ

УДК 343.148(477)

**ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОКАЗІВ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор юридичних наук, доцент
Ковальчук Сергій Олександрович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
в.о. завідувача кафедри кримінального процесу
та криміналістики Івано-Франківського
юридичного інституту

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України
Трофименко Володимир Михайлович,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
професор кафедри кримінального процесу;

кандидат юридичних наук
Сіроткіна Марія Вячеславівна,
Верховний Суд,
начальник відділу єдності правових позицій
правового управління (IV) департаменту
аналітичної та правової роботи

Захист відбудеться «__» _____ 2019 р. о ____ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Академічна, 2.

Автореферат розісланий «__» _____ 2019 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І.В. Лагутіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Одним із завдань кримінального провадження, визначених ст. 2 КПК України, виступає забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура. Виконання вказаного завдання передбачає встановлення винуватості або невинуватості особи на підставі законного, обґрунтованого та вмотивованого кінцевого процесуального рішення, вагомою умовою ухвалення якого є визначення наявності або відсутності фактів та обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні. Встановлення таких фактів та обставин здійснюється шляхом кримінального процесуального доказування, що полягає у збиранні, перевірці й оцінці доказів (ч. 2 ст. 91 КПК України). У системі джерел доказів важливе місце займають висновки експертів, які використовуються для встановлення наявності чи відсутності практично всіх фактів та обставин, що підлягають доказуванню. У зв'язку з цим істотного значення набуває визначення кола як теоретичних питань, що стосуються поняття, сутності, видів, процесуальних властивостей і характеристик висновку експерта, так і практичних проблем, пов'язаних з його отриманням, перевіркою, оцінкою та використанням під час кримінального провадження, а також розробка шляхів розв'язання існуючих проблем.

У доктрині кримінального процесу до дослідження теоретичних і практичних аспектів проблематики висновку експерта як джерела доказів у різний час зверталися Т.В. Авер'янова, Ю.П. Аленін, В.Д. Арсеньєв, А.Р. Белкін, І.В. Бурков, А.І. Вінберг, І.В. Гловюк, В.Г. Гончаренко, Ю.М. Грошевий, Д.В. Давидова, О.О. Ейсман, В.Г. Заблоцький, Н.І. Клименко, Є.Г. Коваленко, С.О. Ковальчук, В.П. Колмаков, І.І. Котюк, С.П. Лапта, В.К. Лисиченко, Н.П. Майліс, І.В. Овсянников, Ю.К. Орлов, І.Л. Петрухін, В.О. Попелюшко, О.Р. Россинська, М.В. Салтевський, Т.В. Сахнова, Е.Б. Сімакова-Єфремян, С.М. Стахівський, В.В. Тіщенко, В.М. Трофименко, С.А. Шейфер, В.Ю. Шепітько, О.Р. Шляхов, М.Г. Щербаковський та інші вітчизняні і зарубіжні вчені. Незважаючи на істотний внесок науковців у розробку проблематики висновку експерта, значна кількість її теоретичних і практичних аспектів на сьогодні розкрита недостатньо повно або не отримала однозначного вирішення. Зокрема, це стосується видів висновків експерта і доказового значення окремих з них (зокрема, альтернативних і ймовірних), процесуальної форми їх отримання, способів перевірки (зокрема, особливостей допиту експерта), напрямів використання у доказуванні тощо, які потребують комплексного дослідження з позиції нових теоретико-правових підходів. Поряд із цим, потрібно враховувати, що з набранням чинності у 2012 році новим КПК України і подальшим внесенням до нього змін і доповнень регламентація

процесуальної форми отримання висновків експерта та їх перевірки зазнала більшої конкретизації та істотних змін з урахуванням запровадження нових та удосконалення існуючих інститутів кримінального процесуального права (зокрема, слідчого судді, кримінального процесуального доказування).

Викладене зумовлює актуальність комплексного наукового дослідження теоретичних і практичних аспектів проблематики висновку експерта як джерела доказів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дослідження ґрунтується на основних положеннях Концепції реформування кримінальної юстиції в Україні, затвердженої Указом Президента України від 08.04.2008 р. № 311/2008, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25.08.2015 р. № 501/2015, Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.11.2015 р. № 1393-р.

Дисертацію виконано в межах плану науково-дослідної роботи кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія» «Динаміка кримінального процесуального законодавства України: досвід та перспективи» на 2016-2020 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» на 2016-2020 роки (державний реєстраційний номер 0116U001842).

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у формуванні концепції висновку експерта як джерела доказів у кримінальному процесі на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру, а також внесенні науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення КПК України у частині визначення поняття висновку експерта, підстав проведення експертизи, порядку ініціювання її проведення, підстав і порядку проведення допиту експерта і призначення додаткової та повторної експертизи.

Для досягнення зазначеної мети у дисертації вирішувалися такі завдання: охарактеризувати еволюцію становлення висновку експерта як джерела доказів шляхом виокремлення у структурі цього процесу відносно самостійних і послідовно змінюваних етапів;

розкрити сутність висновку експерта як джерела доказів, на підставі чого надати авторське визначення його поняття і запропонувати авторську концепцію висновку експерта у кримінальному процесі;

охарактеризувати структуру та зміст висновку експерта як джерела доказів;

виокремити критерії класифікації висновків експерта й охарактеризувати їх види, визначені на основі кожного із класифікаційних критеріїв;

встановити систему процесуальних властивостей і характеристик висновку експерта і розкрити їх зміст;

розглянути особливості процесуальної форми отримання висновку експерта;

здійснити загальну характеристику перевірки висновку експерта і розкрити мету, предмет і порядок проведення допиту експерта й умови і підстави призначення додаткової та повторної експертизи як основних способів перевірки висновку експерта;

охарактеризувати особливості оцінки висновку експерта як джерела доказів;

розкрити основні напрями використання висновку експерта у кримінальному процесуальному доказуванні;

розробити науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення КПК України у частині визначення поняття висновку експерта, підстав проведення експертизи, порядку ініціювання її проведення, підстав і порядку проведення допиту експерта і призначення додаткової та повторної експертизи.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають під час формування (отримання, перевірки, оцінки) і використання висновку експерта у кримінальному провадженні.

Предметом дослідження є висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Дисертація ґрунтується на комплексному застосуванні загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, обраних з урахуванням мети і завдань дослідження, його об'єкта та предмета. Історико-правовий метод використовувався у ході дослідження еволюції становлення висновку експерта як джерела доказів (підрозділ 1.1). Застосування системно-структурного методу забезпечило розкриття структури і змісту цього джерела доказів (підрозділ 1.2) та здійснення класифікації висновків експерта (підрозділ 1.3). Звернення до структурно-функціонального методу дозволило визначити функціональне призначення висновку експерта шляхом розкриття напрямів його використання у кримінальному провадженні (підрозділ 2.4). За допомогою формально-юридичного методу сформульовано визначення понять «висновок експерта», «належність висновку експерта», «допустимість висновку експерта», «достовірність висновку експерта» (підрозділи 1.1, 1.4), а також інших понять, авторське визначення яких наводиться у дисертації. Соціолого-правовий метод використовувався під час дослідження емпіричної бази, проведення анкетування практичних працівників та аналізу його результатів (підрозділи 1.2, 1.3, 1.4, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4). Метод теоретико-правового моделювання дозволив обґрунтувати пропозиції, спрямовані на вдосконалення КПК України у частині визначення поняття висновку експерта, підстав проведення експертизи, порядку ініціювання її проведення, підстав і порядку проведення допиту експерта і призначення додаткової та повторної експертизи (підрозділи 2.1, 2.2).

Нормативну основу дисертації становлять: Конституція України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, акти кримінального та кримінального процесуального законодавства України та окремих зарубіжних країн.

Теоретичну основу дослідження складають наукові праці українських і зарубіжних учених у галузі кримінального, кримінального процесуального права та криміналістики.

Емпіричну базу дослідження становлять: рішення ЄСПЛ, рішення Конституційного Суду України, постанови Пленуму Верховного Суду України, листи Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних та кримінальних справ, матеріали понад 100 кримінальних проваджень, результати проведеного узагальнення судової практики, у ході якого опрацьовано понад 300 судових рішень, внесених до Єдиного державного реєстру судових рішень, результати анкетування 35 суддів місцевих та апеляційних судів, 32 слідчих, 38 експертів і 25 адвокатів центрального і західного регіонів України (усього 130 респондентів).

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є першою в Україні, після набрання чинності КПК України 2012 року, кваліфікаційною науковою працею, в якій на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру розроблено й обґрунтовано концепцію висновку експерта у кримінальному процесі.

За результатами проведеного дослідження сформульовані такі положення, що мають наукову новизну:

вперше:

охарактеризовано процес еволюції висновку експерта як джерела доказів шляхом виокремлення у структурі цього процесу відносно самостійних і послідовно змінюваних етапів, кожен з яких характеризується тенденціями, притаманними розвитку цього джерела доказів;

на основі комплексного підходу запропоновано розкривати сутність висновку експерта за допомогою як його сутнісних елементів, що забезпечує визначення онтологічних основ поняття цього джерела доказів, так і притаманних висновку експерта ознак, що дозволяє охарактеризувати його логічні основи;

розкрито процесуальний аспект отримання висновку експерта шляхом виокремлення трьох груп дій суб'єктів доказування та експерта, пов'язаних з проведенням експертизи: процесуальних дій суб'єктів доказування, спрямованих на залучення експерта; процесуальних дій суб'єктів доказування та експерта, пов'язаних із проведенням експертизи; процесуальних дій експерта щодо надання складеного ним висновку та суб'єктів доказування щодо його отримання;

запропоновано закріпити у КПК України вимоги до змісту ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи, що постановлюється за результатами розгляду відповідного клопотання сторони захисту, а саме передбачити, що у такій ухвалі зазначаються: вид експертизи і підстави її

проведення; прізвище, ім'я, по батькові експерта, якого необхідно залучити, або повне найменування експертної установи, якій необхідно доручити проведення експертизи; перелік запитань, які ставляться експерту; перелік матеріалів кримінального провадження, які надаються експерту; дозвіл на повне або часткове знищення об'єкта експертизи чи зміну його властивостей, якщо у результаті дослідження неможливо забезпечити збереження об'єкта експертизи; попередження експерта про кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків;

узагальнено способи перевірки висновку експерта, до яких запропоновано відносити його аналіз, синтез, співставлення з іншими доказами та отримання нових доказів шляхом проведення під час досудового розслідування слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а у ході судового розгляду – судових дій;

удосконалено:

систему ознак висновку експерта як джерела доказів, до числа яких запропоновано відносити: 1) він виступає результатом використання спеціальних знань, якими володіє експерт; 2) висновок експерта складається у межах компетенції експерта і поставлених перед ним запитань; 3) висновок експерта повинен ґрунтуватися на відомостях, які він сприймав безпосередньо або які стали йому відомі під час дослідження наданих йому об'єктів; 4) він являє собою вивідне знання, сформульоване на основі проведеного дослідження;

доктринальне визначення поняття «висновок експерта» шляхом вказівки на те, що він виступає процесуальним актом, і повного врахування притаманних йому ознак;

теоретичні напрацювання щодо структури висновку експерта, зокрема визначено коло випадків, за яких у висновок експерта підлягає включенню синтезуюча частина;

теоретичні напрацювання щодо змісту предмету допиту експерта, зокрема на основі узагальнення нормативно закріпленого примірнього переліку запитань, які можуть бути поставлені під час його проведення, і наведених вченими підходів до визначення змісту предмета допиту експерта, виокремлено перелік груп відомостей, які охоплюються ним;

теоретичні положення щодо оцінки висновку експерта, зокрема з урахуванням сформованої судової практики визначено умови оцінки висновку експерта з точки зору його достовірності;

дістало подальшого розвитку:

доктринальні підходи до визначення підстав призначення додаткової експертизи, до числа яких запропоновано відносити: неповноту висновку експерта; його недостатню зрозумілість; необхідність отримання відповідей на нові запитання щодо об'єкта дослідження, які виникли у суб'єкта доказування за результатами оцінки висновку експерта;

наукова позиція щодо доцільності класифікації підстав призначення повторної експертизи на фактичні та процесуальні, зокрема визначено коло фактичних підстав як підстав, зумовлених виникненням у суб'єкта доказування сумніву у правильності висновку експерта, і процесуальних підстав як підстав, зумовлених допущенням істотних порушень процесуальних норм, що регламентують порядок призначення та проведення експертизи;

теоретичні положення щодо визначення напрямів використання висновку експерта, зокрема розкрито напрями його використання за чотирма аспектами: кримінально-правовим, кримінальним процесуальним, криміналістичним і кримінологічним.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, можуть бути використані у: науково-дослідній діяльності – для подальшої розробки теоретичних і практичних проблем доказування (Акт Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» від 12.04.2019 р.);

правотворчій діяльності – для вдосконалення КПК України у частині визначення поняття висновку експерта, підстав проведення експертизи, порядку ініціювання її проведення, підстав і порядку проведення допиту експерта і призначення додаткової та повторної експертизи;

правозастосовній діяльності органів досудового розслідування, адвокатів і судів – у ході здійснення досудового розслідування та судового розгляду, а також експертів – під час складання за результатами проведення відповідних видів і підвидів експертиз висновків експерта (Акт Івано-Франківського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України від 05.09.2019 р.);

навчальному процесі – при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Кримінальний процес», «Досудове розслідування», «Судове провадження», «Судові експертизи», підготовці робочих програм, підручників, навчально-методичних посібників із зазначених дисциплін (Акт Приватного вищого навчального закладу «Університет Короля Данила» від 03.09.2019 р.).

Апробація результатів дисертації. Положення і висновки дисертації обговорювалися на засіданні кафедри кримінального процесу Національного університету «Одеська юридична академія». Основні результати наукового дослідження оприлюднено на 3 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях, а саме: Науково-практичній конференції «Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ» (м. Дніпро, 22-23 лютого 2019 року); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності» (м. Хмельницький, 01 березня 2019 року); Міжнародній науково-практичній конференції «Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку» (м. Одеса, 07 березня 2019 року).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображено у 8 публікаціях, у тому числі 4 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 1 науковій статті,

опублікованій у зарубіжному періодичному виданні з юридичного напрямку, тезах 3 доповідей та наукових повідомлень на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що включають вісім підрозділів, один з яких містить три пункти, висновків, списку використаних джерел (289 найменувань) і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з яких основний текст – 184 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, сформульовано наукову новизну отриманих результатів, охарактеризовано їх практичне значення, наведено дані про апробацію результатів дисертації, публікації за темою дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Перший розділ «Теоретико-правова характеристика висновку експерта як джерела доказів у кримінальному провадженні» складається з чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню еволюції його законодавчого становлення, визначенню поняття висновку експерта, розкриттю його сутності, структури і вимог до змісту, здійсненню класифікації висновків експерта і встановленню процесуальних властивостей і характеристик вказаного джерела доказів.

Підрозділ 1.1. «Еволюція становлення висновку експерта як джерела доказів, його поняття і сутність» присвячений історико-правовому аналізу становлення та розвитку вітчизняного кримінального процесуального законодавства і доктринальних визначень поняття, змісту та доказового значення висновку експерта, а також розкриттю сутності цього джерела доказів і визначенню на її основі поняття висновку експерта.

У структурі еволюції висновку експерта як джерела доказів виокремлено чотири відносно самостійні та послідовно змінювані етапи: перший етап (XI століття – початок XVIII століття) характеризується законодавчим визнанням необхідності використання спеціальних знань у кримінальному провадженні та їх доказового значення; другий етап (початок XVIII століття – початок 20-х років XX століття) відзначається законодавчим визнанням необхідності залучення до кримінального процесу фахівців для давання висновків з окремих питань і подальшим нормативним удосконаленням порядку його здійснення; третій етап (початок 20-х років XX століття – 2012 рік) характеризується законодавчим закріпленням висновку експерта як виду доказів і подальшим нормативним удосконаленням його структури та змісту; четвертий етап (2012 рік – наш час) відзначається визнанням на законодавчому рівні висновку експерта джерелом доказів у кримінальному провадженні і нормативним закріпленням його поняття.

Обґрунтовано доцільність визначення сутності висновку експерта за допомогою виокремлення та розкриття його сутнісних елементів і притаманних йому ознак. З урахуванням наведеного розуміння сутності висновку експерта запропоновано авторську концепцію цього джерела доказів у кримінальному процесі та обґрунтовано необхідність внесення до ч. 1 ст. 101 КПК України змін у частині уточнення визначення його поняття.

У *підрозділі 1.2. «Структура та зміст висновку експерта»* охарактеризовано формально-змістовні вимоги до цього джерела доказів.

Обґрунтовано, що структура висновку експерта відображає логічну послідовність викладу в його тексті положень, які становлять зміст цього джерела доказів.

Встановлено, що обов'язковими частинами висновку експерта виступають: 1) вступна, яка висвітлює організаційний аспект проведення експертизи і складення висновку експерта; 2) дослідницька, яка містить відомості про застосовані методики експертного дослідження, проведені дослідження та отримані на їх основі результати експертного дослідження; 3) заключна, яка відображає зроблені експертом за результатами дослідження висновки.

Розкрито нормативно закріплені вимоги до змісту кожної з виокремлених частин висновку експерта.

Доведено, що факультативною частиною висновку експерта виступає синтезуюча, яка підлягає включенню у його дослідницьку частину з метою узагальнення результатів проведеного дослідження. На основі підзаконних нормативно-правових актів і наведених у доктрині кримінального процесу теоретичних позицій, обґрунтовано, що синтезуюча частина висновку експерта підлягає включенню до змісту цього джерела доказів у разі: а) проведення під час експертизи порівняльного дослідження – для узагальнення отриманих результатів роздільного дослідження об'єктів; б) проведення комісійної та комплексної експертиз – для узагальнення й оцінки результатів досліджень, що здійснювалися кожним із експертів; в) проведення повторної експертизи – для узагальнення й оцінки її результатів у порівнянні з результатами первинної експертизи.

Встановлено, що додатки до висновку експерта виступають його невід'ємною частиною, але не можуть розглядатися в якості самостійного елемента структури цього джерела доказів, оскільки вони лише відображають хід проведення дослідження, викладений у дослідницькій частині висновку експерта.

У *підрозділі 1.3. «Класифікація висновків експерта у доктрині кримінального процесу»* обґрунтовано доцільність її здійснення за сукупністю критеріїв.

Вказано, що здійснення класифікації висновків експерта за різними критеріями з теоретичної точки забезпечує їх поглиблене дослідження як об'єкта наукового пізнання, а з практичної – сприяє здійсненню правильної оцінки і визначенню напрямів використання у кримінальному процесуальному

доказуванні з урахуванням особливостей, притаманних висновку експерту залежно від його виду.

Охарактеризовано критерії класифікації висновків експерта, які виокремлюються у доктрині кримінального процесу та криміналістики. Доведено обґрунтованість здійснення класифікації висновків експерта за чотирма критеріями: за характером відносин між наслідком та його підставою, за ступенем однозначності, за якістю зв'язаності, за ступенем підтвердження висловленого твердження. Обґрунтовано неприйнятність застосування інших критеріїв класифікації висновків експерта, які пропонуються вченими, з огляду на їх теоретичну або практичну неспроможність.

Розкрито сутність і доказове значення умовних і безумовних, однозначних та альтернативних, позитивних і негативних, категоричних та ймовірних висновків експерта.

Підрозділ 1.4. «Процесуальні властивості та характеристики висновку експерта як джерела доказів» присвячено розкриттю змісту належності, допустимості та достовірності у контексті дослідження сутності висновку експерта, а також характеристики достатності доказів.

Вказано, що процесуальні властивості та характеристики доказів виступають невід'ємними рисами, які забезпечують визнання доказами фактичних даних, що містяться у процесуальних джерелах, визначених ч. 2 ст. 84 КПК України, та їх використання у ході кримінального процесуального доказування. До системи процесуальних властивостей і характеристик висновку експерта входять належність і допустимість як індивідуальні процесуальні властивості доказів, достовірність як їх індивідуальна процесуальна характеристика та достатність як системна процесуальна характеристика, притаманна сукупності наявних доказів.

Охарактеризовано систему процесуальних властивостей і характеристик висновку експерта, зокрема, розкрито зміст і визначено поняття його належності, з урахуванням особливостей, притаманних процесуальній формі отримання висновку експерта, досліджено умови його допустимості та розкрито поняття допустимості висновку експерта, визначено умови достовірності вказаного джерела доказів і розкрито поняття достовірності висновку експерта, охарактеризовано достатність як системну властивість доказів.

Другий розділ «Формування та використання висновку експерта під час кримінального провадження» складається з чотирьох підрозділів і присвячений дослідженню порядку його отримання, перевірки, оцінки і використання у ході досудового розслідування та судового розгляду.

У підрозділі 2.1. «Процесуальна форма отримання висновку експерта» розкрито порядок отримання цього джерела доказів як способу збирання доказів під час кримінального провадження.

Обґрунтовано, що отримання висновку експерта являє собою сукупність організаційних і процесуальних дій суб'єктів доказування, спрямованих на залучення експерта і забезпечення можливості проведення

ним експертизи, та інших їх дій, пов'язаних із проведенням експертизи, а також організаційних, науково-методичних і процесуальних дій експерта щодо проведення експертизи, складання висновку та його надання суб'єкту доказування. Процесуальний аспект отримання висновку експерта включає в себе закріплені нормами кримінального процесуального закону дії суб'єктів доказування та експерта, пов'язані з проведенням експертизи. До їх числа належать: 1) процесуальні дії суб'єктів доказування, спрямовані на залучення експерта: а) під час досудового розслідування – надання стороною кримінального провадження доручення про проведення експертизи або ініціювання стороною захисту з підстав, визначених ч. 1 ст. 244 КПК України, розгляду питання про проведення експертизи шляхом заявлення відповідного клопотання і його подальше вирішення слідчим суддею; б) у ході судового розгляду – ініціювання сторонами кримінального провадження, потерпілим розгляду питання про проведення експертизи шляхом заявлення відповідного клопотання і його подальше вирішення судом або постановлення судом із власної ініціативи ухвали про проведення експертизи із підстав, вказаних у ч. 2 ст. 332 КПК України; 2) процесуальні дії суб'єктів доказування та експерта, пов'язані з проведенням експертизи: а) надання експерту документа про призначення експертизи (залучення експерта) і матеріалів, необхідних для її проведення; б) попередження слідчим суддею, судом експерта про кримінальну відповідальність; в) вирішення питання про відкладення судового розгляду на час проведення експертизи і його відновлення після отримання судом висновку експерта; г) заявлення експертом клопотань; г) складання експертом повідомлення про відмову від давання висновку чи повідомлення про неможливість проведення експертизи; д) отримання зразків для експертизи; е) складання висновку експерта; 3) процесуальні дії експерта щодо надання складеного ним висновку та суб'єктів доказування щодо його отримання: а) надання експертом складеного ним висновку; б) повернення об'єктів експертного дослідження.

Розкрито зміст кожної із вказаних процесуальних дій суб'єктів доказування й експерта і доведено, що у своїй сукупності вони становлять процесуальну форму отримання висновку експерта як способу збирання доказів під час кримінального провадження.

Підрозділ 2.2. «Перевірка висновку експерта» включає в себе три пункти, в яких здійснено загальну характеристику вказаного етапу кримінального процесуального доказування та розкрито способи і механізми їх перевірки висновку експерта під час досудового розслідування та судового розгляду.

У пункті 2.2.1. *«Загальна характеристика перевірки висновку експерта»* охарактеризовано сутність, зміст і способи перевірки суб'єктами доказування цього джерела доказів.

Розкрито сутність перевірки висновку експерта шляхом здійснення характеристики змісту її розумового і практичного етапів. Доведено, що перевірка висновку експерта проводиться за допомогою здійснення суб'єктом доказування його аналізу, синтезу, співставлення з іншими доказами

(розумовий етап) та отримання нових доказів шляхом проведення під час досудового розслідування слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а у ході судового розгляду – судових дій (практичний етап). Основними способами перевірки висновку експерта шляхом отримання нових доказів як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду виступають допит експерта і проведення додаткової та повторної експертизи.

Пункт 2.2.2. «Допит експерта як спосіб перевірки висновку експерта» присвячений розкриттю мети, предмета і порядку проведення допиту експерта під час кримінального провадження.

Встановлено, що мета допиту експерта полягає у роз'ясненні, уточненні та доповненні складеного ним висновку для усунення його незрозумілості або неповноти. На основі узагальнення нормативно закріпленого примірного переліку запитань, які можуть бути поставлені під час його проведення, і наведених ученими підходів до визначення змісту предмета допиту експерта, виокремлено перелік груп відомостей, які охоплюються ним.

Обґрунтовано доцільність проведення допиту експерта (за наявності відповідних підстав) під час досудового розслідування. Піддано критичному аналізу норму ч. 3 ст. 95 КПК України у частині закріплення обов'язку експерта давати під час досудового розслідування показання слідчому судді в установленому цим Кодексом порядку та запропоновано нормативно закріпити порядок допиту експерта слідчим, прокурором.

Із урахуванням сформованої судової практики охарактеризовано порядок проведення допиту експерта у ході судового розгляду, у тому числі у режимі відеоконференції, та визначено особливості одночасного допиту двох чи більше експертів.

У пункті 2.2.3. *«Додаткова та повторна експертизи як способи перевірки висновку експерта»* розкрито поняття, умови і підстави призначення додаткової та повторної експертизи як основних способів перевірки висновку експерта.

Встановлено, що додаткова та повторна експертизи можуть бути призначені лише за наявності відповідних умов і підстав.

До числа обов'язкових умов призначення додаткової експертизи віднесено: 1) проведення основної експертизи, під час якої об'єкт був підданий дослідженню вперше; 2) дослідження суб'єктами доказування висновку експерта, складеного за результатами основної експертизи, і надання йому оцінки; 3) неможливість усунення неповноти або недостатньої зрозумілості висновку за результатами основної експертизи шляхом допиту експерта.

Як обов'язкові умови призначення повторної експертизи визначено: 1) проведення первинної експертизи, під час якої об'єкт був підданий дослідженню вперше; 2) дослідження суб'єктами доказування висновку експерта, складеного за результатами первинної експертизи, і надання йому оцінки; 3) наявність у суб'єкта доказування сумнівів щодо його достовірності.

Узагальнено підстави призначення додаткової експертизи, здійснено класифікацію підстав призначення повторної експертизи, а також розкрито

зміст кожної з виокремлених підстав призначення додаткової та повторної експертизи.

Із урахуванням підзаконних нормативно-правових актів і сформованої судової практики досліджено особливості змісту висновків експерта, складених за результатами проведення додаткової і повторної експертизи, та охарактеризовано особливості їх оцінки суб'єктами доказування.

У *підрозділі 2.3. «Оцінка висновку експерта»* розкрито механізм оцінки цього джерела доказів під час досудового розслідування та судового розгляду.

Обґрунтовано, що оцінка висновку експерта здійснюється суб'єктами доказування за загальними правилами, встановленими ст. 94 КПК України, з урахуванням специфіки цього джерела доказів, зумовленої його правовою природою, особливостями його змісту та процесуальної форми, специфікою отримання під час кримінального провадження.

Доведено, що оцінка висновку експерта здійснюється на основі принципів її обов'язковості, свободи, повноти та системності, а також із урахуванням норм КПК України, судової практики і теоретичних напрацювань, розкрито зміст кожного з наведених принципів оцінки висновку експерта.

Вказано, що оцінка висновку експерта полягає у встановленні його належності, допустимості, достовірності, а у сукупності з іншими зібраними доказами – достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення. Охарактеризовано умови належності, допустимості та достовірності висновку експерта, визначено обставини, які характеризують кожну з умов його допустимості та достовірності, розкрито механізм оцінки висновку експерта у сукупності з іншими наявними доказами із точки зору достатності.

Визначено процесуальні наслідки оцінки висновку експерта залежно від встановлення наявності/відсутності його індивідуальних процесуальних властивостей і характеристик – належності, допустимості та достовірності.

Підрозділ 2.4. «Використання висновку експерта у кримінальному процесуальному доказуванні» присвячений розкриттю сутності й узагальненню способів використання цього джерела доказів у ході досудового розслідування та судового провадження.

Визначено поняття використання висновку експерта й обґрунтовано, що під час кримінального провадження воно здійснюється за такими напрямками: 1) кримінально-правовий: а) використання для встановлення наявності ознак кримінального правопорушення; б) використання для встановлення обставин щодо окремих елементів складу кримінального правопорушення – його об'єктивної сторони, суб'єкта та суб'єктивної сторони; 2) кримінальний процесуальний: а) використання слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом для обґрунтування процесуальних рішень; б) використання слідчим, прокурором, судом для перевірки наявних та отримання нових доказів; в) використання слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом для формування комплексу доказів; г) використання сторонами кримінального провадження для обґрунтування своїх правових позицій; 3) криміналістичний: а) використання

для висунення та перевірки версій; б) використання для моделювання механізму кримінального правопорушення; в) використання для подолання протидії досудовому розслідуванню та судовому розгляду; г) використання для обґрунтування тактичних рішень; 4) кримінологічний: а) використання для встановлення обставин, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень; б) використання для розробки методичних рекомендацій, спрямованих на виявлення й усунення обставин, які сприяли вчиненню кримінальних правопорушень.

Розкрито поняття та зміст кожного із вказаних напрямів використання висновку експерта, на основі чого визначено зміст вказаного етапу кримінального процесуального доказування.

ВИСНОВКИ

До найбільш вагомих наукових результатів дослідження належать такі:

1. Дослідження еволюції становлення висновку експерта вказує на доцільність виокремлення у структурі цього процесу чотирьох відносно самостійних і послідовно змінюваних етапів, кожен з яких характеризується тенденціями, притаманними розвитку цього джерела доказів.

2. До сутнісних елементів висновку експерта належать: 1) зміст – фактичні дані, які містяться у його заключній частині й обґрунтовуються проведеним дослідженням та оцінкою експерта; 2) процесуальна форма – процесуальний акт, який містить вказані фактичні дані.

До числа ознак висновку експерта потрібно віднести: 1) він виступає результатом використання спеціальних знань, якими володіє експерт; 2) він складається у межах компетенції експерта і поставлених перед ним запитань; 3) він повинен ґрунтуватися на відомостях, які експерт сприймав безпосередньо або які стали йому відомі під час дослідження наданих йому об'єктів; 4) він є вивідним знанням, сформульованим на основі проведеного дослідження.

Висновок експерта являє собою складений за результатами використання спеціальних знань, у межах компетенції експерта і поставлених перед ним запитань процесуальний акт, що ґрунтується на відомостях, які він сприймав безпосередньо або які стали йому відомі під час дослідження наданих об'єктів, і містить докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені за їх результатами висновки та обґрунтовані відповіді на запитання, поставлені перед ним у документі про призначення експертизи (залучення експерта).

3. Структура висновку експерта відображає логічну послідовність викладу в його тексті положень, які становлять зміст цього джерела доказів.

Обов'язковими частинами висновку експерта є вступна, дослідницька та заключна, а факультативною – синтезуюча. Додатки до висновку експерта виступають його невід'ємною частиною, але не можуть розглядатися в якості самостійного елемента структури цього джерела доказів, оскільки вони лише

відображають хід проведення дослідження, викладений у дослідницькій частині висновку експерта.

4. Проведений аналіз застосовуваних у доктрині кримінального процесу критеріїв і виокремлюваних видів висновків експерта свідчить про обґрунтованість їх класифікації у процесуальному аспекті за такими критеріями: 1) за характером відносин між наслідком та його підставою: умовні та безумовні висновки експерта; 2) за ступенем однозначності: однозначні та альтернативні висновки експерта; 3) за якістю зв'язаності: позитивні і негативні висновки експерта; 4) за ступенем підтвердження висловленого твердження: категоричні та ймовірні висновки експерта.

5. Систему процесуальних властивостей і характеристик висновку експерта становлять: 1) належність, яка являє собою його процесуальну властивість, що, по-перше, відображає зв'язок між відображеними у ньому фактичними даними й обставинами, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні та/або мають значення для нього, а, по-друге, підлягає встановленню з урахуванням кола запитань, поставлених перед експертом, і проведенням експертизи на основі наданих експерту матеріалів кримінального провадження, що стосуються предмета дослідження; 2) допустимість, що являє собою процесуальну властивість, яка відображає його відповідність закріпленим нормами КПК України вимогам щодо отримання висновку експерта належним суб'єктом, з належного джерела та з додержанням визначеного законом порядку його отримання; 3) достовірність, що являє собою процесуальну характеристику, яка відображає придатність їх змісту встановлювати із високим ступенем ймовірності факти та обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні; 4) достатність, яка відображає кількісну та якісну характеристику сукупності наявних доказів.

6. Формування висновку експерта як джерела доказів включає в себе його отримання, перевірку та оцінку. Процесуальний аспект отримання висновку експерта включає в себе закріплені нормами КПК України дії суб'єктів доказування та експерта, пов'язані з проведенням експертизи. До їх числа належать: 1) процесуальні дії суб'єктів доказування, спрямовані на залучення експерта; 2) процесуальні дії суб'єктів доказування та експерта, пов'язані з проведенням експертизи; 3) процесуальні дії експерта щодо надання складеного ним висновку та суб'єктів доказування щодо його отримання. У своїй сукупності ці дії суб'єктів доказування та експерта становлять процесуальну форму отримання висновку експерта як способу збирання доказів.

7. Перевірка висновку експерта являє собою розумово-практичну діяльність суб'єктів доказування, спрямовану на підтвердження/спростування відомостей, викладених у змісті цього джерела доказів, і встановлення логічної узгодженості висновку експерта (або відсутності такої) з іншими доказами. Перевірка висновку експерта включає в себе розумовий і практичний етапи та проводиться за допомогою здійснення суб'єктом доказування його аналізу, синтезу та співставлення з іншими доказами та отримання нових доказів

шляхом проведення під час досудового розслідування слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, а у ході судового розгляду – судових дій.

8. Допит експерта проводиться з метою роз'яснення, уточнення й доповнення складеного ним висновку для усунення його незрозумілості або неповноти. Предметом допиту експерта охоплюються такі групи відомостей: 1) відомості щодо методики дослідження і теоретичних розробок, використаних під час проведення експертизи; 2) дані про достатність відомостей, на підставі яких готувався висновок; 3) відомості щодо наукового обґрунтування та методів, за допомогою яких експерт дійшов висновку, а також застосованих ним засобів; 4) відомості про застосовність і правильність застосування принципів та методів до фактів кримінального провадження; 5) відомості, необхідні для з'ясування причин неповноти або суперечливості висновку експерта.

9. Додаткова і повторна експертизи можуть бути призначені лише за наявності відповідних підстав.

Підставами призначення додаткової експертизи виступають: 1) неповнота висновку експерта; 2) його недостатня зрозумілість; 3) необхідність отримання відповідей на нові запитання щодо об'єкта дослідження, які виникли у суб'єкта доказування за результатами оцінки висновку експерта.

Підстави призначення повторної експертизи доречно класифікувати на дві групи: 1) фактичні – підстави, зумовлені виникненням у суб'єкта доказування сумніву у правильності висновку експерта; 2) процесуальні – підстави, зумовлені допущенням істотних порушень процесуальних норм, які регламентують порядок призначення і проведення експертизи.

10. Оцінка висновку експерта здійснюється суб'єктами доказування за загальними правилами, встановленими ст. 94 КПК України, з урахуванням специфіки цього джерела доказів, зумовленої його правовою природою, особливостями його змісту та процесуальної форми, специфікою отримання під час кримінального провадження. Оцінка висновку експерта здійснюється на основі принципів її обов'язковості, свободи, повноти і системності та полягає у встановленні його належності, допустимості, достовірності, а у сукупності з іншими зібраними доказами – достатності та взаємозв'язку для прийняття відповідного процесуального рішення.

Визнання висновку експерта неналежним або недопустимим доказом призводить до його виключення з дослідження та неможливості використання у доказуванні. Допущення істотних порушень вимог КПК України або законодавства у сфері судової експертизи щодо порядку призначення і проведення експертизи призводить до подальшого призначення та проведення повторної експертизи. Наслідки визнання висновку експерта недостовірним доказом диференціюються залежно від підстав прийняття суб'єктом доказування такого рішення.

11. Використання висновку експерта являє собою оперування ним суб'єктами доказування під час кваліфікації кримінального правопорушення, для встановлення фактів та обставин, що мають значення для кримінального

провадження і підлягають доказуванню, для вирішення тактичних завдань, які стоять перед ними, і здійснення профілактики кримінальних правопорушень.

Висновок експерта підлягає використанню під час кримінального процесуального доказування у чотирьох аспектах: 1) кримінально-правовому, який передбачає оперування ним під час кваліфікації кримінального правопорушення; 2) кримінальному процесуальному, який пов'язаний з оперуванням висновком експерта для встановлення фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження і підлягають доказуванню; 3) криміналістичному, який передбачає оперування ним для вирішення тактичних завдань, які стоять перед суб'єктами доказування; 4) кримінологічному, який пов'язаний з оперуванням ним з метою здійснення профілактики кримінальних правопорушень.

12. З метою вдосконалення нормативної моделі висновку експерта як джерела доказів запропоновано внести зміни і доповнення до КПК України, якими уточнити нормативне визначення його поняття (ч. 1 ст. 101), розширити коло учасників кримінального провадження, які вправі звертатися до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи (ч. 1 ст. 242), уточнити порядок розгляду слідчим суддею вказаного клопотання (ч. 3 ст. 244), визначити підстави допиту експерта у ході судового розгляду (ч. 1 ст. 356), а також законодавчо визначити особливості змісту висновку експерта, складеного за результатами проведення повторної експертизи (ч. 4 ст. 102), врегулювати підстави, умови і порядок допиту експерта під час досудового розслідування (ст. 225-1), закріпити підстави призначення й особливості проведення додаткової та повторної експертиз (ст. 242-1 і ч. 8-1 ст. 244), визначити вимоги до змісту ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи (ч. 6-1 ст. 244) тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Воробчак А.Р. Допит експерта у кримінальному провадженні: мета, умови і предмет. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2018. № 36. Том 2. С. 148-152.

2. Воробчак А.Р. Використання висновку експерта як джерела доказів під час кримінального провадження. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Том 2. С. 238-242.

3. Воробчак А.Р. Порядок залучення експерта як елемент процесуальної форми отримання його висновку у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2018. Вип. 2. Том 3. С. 117-121.

4. Воробчак А.Р. Структура висновку експерта як джерела доказів у кримінальному провадженні. *Наше право*. 2019. № 1. С. 56-63.

5. Воробчак А.Р. Оценка достоверности заключения эксперта в уголовном производстве Украины. *Legea si viata* (Republica Moldova). 2019. № 3/2. Р. 26-30.

6. Воробчак А.Р. Процесуальні дії суб'єктів доказування та експерта, пов'язані з проведенням експертизи. *Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ: Матеріали науково-практичної конференції* (м. Дніпро, 22-23 лютого 2019 року). Херсон: Видавництво «Молодий вчений», 2019. С. 86-89.

7. Воробчак А.Р. Одночасний допит двох чи більше експертів під час судового розгляду у кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності: Тези III Всеукраїнської науково-практичної конференції* (м. Хмельницький, 01 березня 2019 року). Хмельницький: Видавництво Національної академії Державної прикордонної служби України, 2019. С. 429-432.

8. Воробчак А.Р. Належність як процесуальна властивість висновку експерта у кримінальному провадженні. *Юридична наука нового часу: традиції та вектори розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (м. Одеса, 07 березня 2019 р.). Одеса: Гельветика, 2019. С. 77-80.

АНОТАЦІЯ

Воробчак А.Р. Висновок експерта як джерело доказів у кримінальному провадженні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2019.

Дисертація є першою в Україні, після набрання чинності КПК України 2012 року, кваліфікаційною науковою працею, в якій на основі комплексного аналізу проблем нормативно-правового та правозастосовного характеру розроблено й обґрунтовано концепцію висновку експерта у кримінальному процесі.

У дисертації охарактеризовано еволюцію становлення висновку експерта як джерела доказів, розкрито сутність і надано авторське визначення його поняття. Охарактеризовано структуру висновку експерта та досліджено вимоги до його змісту. Виокремлено критерії класифікації висновків експерта й охарактеризовано види висновків експерта, визначені на основі кожного із класифікаційних критеріїв. Встановлено систему процесуальних властивостей висновку експерта і здійснено їх характеристику. Досліджено особливості процесуальної форми отримання висновку експерта. Здійснено загальну характеристику перевірки висновку експерта та розкрито зміст основних способів її здійснення – допиту експерта і призначення додаткової та повторної експертизи. Охарактеризовано особливості оцінки висновку

експерта як джерела доказів. Розкрито основні напрями використання висновку експерта у кримінальному процесуальному доказуванні.

Розроблено науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на вдосконалення КПК України у частині визначення поняття висновку експерта, підстав проведення експертизи, порядку ініціювання її проведення, підстав і порядку проведення допиту експерта та призначення додаткової і повторної експертизи.

Ключові слова: висновок експерта, структура висновку експерта, належність висновку експерта, допустимість висновку експерта, достовірність висновку експерта, отримання висновку експерта, перевірка висновку експерта, допит експерта, додаткова експертиза, повторна експертиза, оцінка висновку експерта, використання висновку експерта.

АННОТАЦІЯ

Воробчак А.Р. Заключение эксперта как источник доказательств в уголовном производстве. – Рукопис.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2019.

Диссертация является первым в Украине, после вступления в силу УПК Украины 2012 года, квалификационной научной работой, в которой на основе комплексного анализа проблем нормативно-правового и правоприменительного характера разработана и обоснована концепция заключения эксперта в уголовном процессе.

В диссертации охарактеризована эволюция становления заключения эксперта как источника доказательств, раскрыта сущность и предоставлено авторское определение его понятия. Охарактеризована структура заключения эксперта и исследованы требования к его содержанию. Выделены критерии классификации выводов эксперта и охарактеризованы виды выводов эксперта, выделенные на основании каждого из классификационных критериев. Установлена система процессуальных свойств заключения эксперта и осуществлена их характеристика. Исследованы особенности процессуальной формы получения заключения эксперта. Осуществлена общая характеристика проверки заключения эксперта и раскрыто содержание основных способов ее осуществления – допроса эксперта и назначения дополнительной и повторной экспертизы. Охарактеризованы особенности оценки заключения эксперта как источника доказательств. Раскрыты основные направления использования заключения эксперта в уголовном процессуальном доказывании.

Разработаны научно обоснованные предложения, направленные на совершенствование УПК Украины в части определения понятия заключения эксперта, оснований проведения экспертизы, порядка инициирования ее

проведения, оснований и порядка проведения допроса эксперта и назначения дополнительной и повторной экспертизы.

Ключевые слова: заключение эксперта, структура заключения эксперта, принадлежность к выводу эксперта, допустимость заключения эксперта, достоверность заключения эксперта, получения заключения эксперта, проверка заключения эксперта, допрос эксперта, дополнительная экспертиза, повторная экспертиза, оценка заключения эксперта, использование заключения эксперта.

SUMMARY

Vorobchak A.R. The expert opinion as a source of evidences in criminal proceedings. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

Dissertation for the scientific degree of the Candidate of Legal Sciences in specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Forensic Examination; Operational search activity. – National University «Odesa Law Academy», Odesa, 2019.

The dissertation is the first qualifying scientific work in Ukraine, after the entry into force the CPC of Ukraine from 2012, in which, on the basis of a complex analysis of problems of normative, legal and law enforcement nature, the concept of expert opinion in the criminal process was developed and substantiated.

On the basis of the scientists works the evolution of the expert opinion as a source of evidences was described in the dissertation.

On the basis of the complex approach, the essence of the expert opinion is disclosed with the help of its essential elements as well as the features. The author's definition of the expert opinion is given and under which it is proposed to understand the procedural act, which drawn up on the results of the use of special knowledge, within the competence of the expert and the questions, posed to him, which based on the information, which he perceived directly or which became known to him during the research of the objects, given to him, and contains a detailed description of the research, conducted by the expert, and the conclusions, drawn from their results, the justified answers to the questions, put before him in the document about the appointment of examination (or about the involvement of expert). The author's concept of the expert opinion as a source of evidences in the criminal process is proposed.

The structure of the expert opinion as the source of evidences was characterized and normatively fixed requirements to the content of its obligatory parts (introductory, research and final) were examined. The criteria for classifying of the expert opinion are singled out and the types of the expert opinion, which are drawn out on the basis of each of the classification criteria, are characterized.

The system of procedural properties and characteristics of the expert opinion is established and their content is carried out. Taking into account the obtained results, the concepts of affiliation, admissibility and admissibility of the expert opinion as its individual procedural properties and characteristics are determined

and the content of sufficiency as a system characteristic of the set of evidences is disclosed.

The features of the procedural form of obtaining an expert opinion are investigated. In particular, the procedural aspect of its obtaining is disclosed by separating the groups of actions of the subjects of proof and expert, involved in conducting an examination.

A general characteristic of the verification of the expert opinion completed and in within it the methods of verification of this source of evidences is summarized and to their number it is proposed to include its analysis, synthesis, comparison with other evidences and obtaining new evidences through the conduct of investigative (search) and other procedural actions during the pre-trial investigation and the judicial actions during the trial.

The purpose, subject and order of the interrogation of the expert as one of the main ways of verification of the expert opinion are revealed. The theoretical developments on the content of the interrogation of the expert have been improved.

The conditions and grounds for the appointment of additional examination and re-examination as the main methods of verification of the expert opinion are disclosed.

The assessment of the expert opinion as a source of evidences are described. The legal consequences of recognizing of the expert opinion as inappropriate, inadmissible and unreliable evidence are determined. The legal consequences of recognizing the expert opinion as unreliable evidence are outlined depending of the grounds for acceptance by the subject of the proof of such a decision.

The theoretical positions to determining of the direction of using the expert opinion has been further developed. In particular, the directions of its use are disclosed in four aspects: a criminal law, a criminal procedural, a forensic and a criminalistics.

The scientifically substantiated proposals, aimed at improving the CPC of Ukraine in terms of defining of the concept of the expert opinion, the grounds for conducting of the examination, the procedure for initiating of its conduct, the grounds and procedure for conducting an interrogation of the expert and the appointment of additional examination and re-examination are developed.

Key words: expert opinion, structure of the expert opinion, affiliation of the expert opinion, admissibility of the expert opinion, reliability of the expert opinion, receiving of the expert opinion, verification of the expert opinion, interrogation of the expert, additional examination, re-examination, assessment of the expert opinion, use of the expert opinion.

Підписано до друку 15.11.2019 р. Формат 60х90/16.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1911-2а.

Видавник і виготовлювач ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25
Тел. (048) 7777-591.